

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті розкрито актуальність модернізації іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей, що зумовлено входженням України в європейський освітній простір. Автором виявлено педагогічні засади модернізації іншомовної підготовки студентів та окреслено шляхи їх упровадження в навчально-виховний процес вищої школи.

Ключові слова: модернізація, іншомовна підготовка, педагогічні засади, євроінтеграція.

В статье обосновано актуальность модернизации иноязычной подготовки студентов нефилологических специальностей, вызванной входением Украины в европейское образовательное пространство. Автором выявлены педагогические основы модернизации иноязычной подготовки студентов и очерчены пути их внедрения в учебно-воспитательный процесс высшей школы.

Ключевые слова: модернизация, иноязычная подготовка, педагогические основы, евроинтеграция.

In the article the necessity of modernization of foreign language training of non-philological specialism's students is disclosed. Pedagogical principles of foreign language training of non-philological specialism's students are researched, and the ways of their implementation in academic process of higher school are described.

Key words: modernization, foreign language training, pedagogical principles, euro-integration.

Сучасне глобалізоване суспільство стає все більш взаємопов'язаним та взаємозалежним. Щоб успішно орієнтуватися у багатовимірному сьогоденні, людині вже недостатньо знати тільки рідну мову. Суттєвим чинником соціально-економічного розвитку окремої країни стає вміння її громадян користуватись у спілкуванні декількома мовами, тож особливої значущості набуває вивчення іноземних мов. Одним із найважливіших і пріоритетних завдань Національною доктриною розвитку освіти в Україні визначено створення спільного мовного простору, що змусило навчальні заклади приділити велику увагу розв'язанню проблеми вивчення мов на всіх рівнях, формуванню міжкультурного підходу на протипагу монокультурному в навчанні мов, в основу якого покладено підготовку молоді до практичного використання іноземної мови в професійній діяльності, у міжнародному та міжетнічному спілкуванні.

Неодмінною умовою входження України до європейського освітнього простору є модернізація системи вищої освіти на засадах Європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи (ECTS). Широкомасштабний педагогічний експеримент 2004-2008 рр. щодо впровадження ECTS у вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації показав необхідність модернізації навчального процесу на засадах інноваційних підходів та технологій.

Реформування вищої школи України в контексті євроінтеграції зумовлює необхідність удосконалення й підвищення рівня якості іншомовної освіти, оскільки без володіння студентом іноземною мовою неможливо забезпечити виконання основних положень Болонської декларації: адаптація до норм і стандартів європейського освітнього простору, мобільність, професійна конкуренція матимуть місце лише за умови знання випускниками університетів іноземної мови та сформованих навичок комунікативної поведінки у відповідних ситуаціях академічного, професійного та повсякденного спілкування.

Європейські освітні стандарти закріплені Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, документом, що регулює вивчення, викладання, оцінювання знань за європейською шкалою (2001) [1]. В Україні з 2005 р. вищі навчальні заклади нефілологічного профілю послуговуються Програмою з англійської мови для професійного спілкування (АМПС) [2], розробленою на основі Рекомендацій Ради Європи.

Питанням упровадження європейських освітніх стандартів у навчально-виховний процес вищої школи приділяється багато уваги з боку вітчизняних педагогів (Г. О. Козлакова [3], С. Ю. Ніколаєва [4], О. О. Першукова [5] та ін.), філософів (К. В. Корсак [6], В. Г. Кремень, В. П. Андрущенко), культурологів

(М. М. Закович [7]) та представників інших наук. Водночас існуючі протиріччя між традиційними та новими підходами до навчання іноземної мови, переміщення акцентів у бік домінування навчання усного мовлення на шкоду писемному мовленню, нехтування індивідуальними потребами студентів у плані оволодіння ними іноземною мовою зумовили вибір теми нашого дослідження. Мета даної статті – виявити педагогічні засади модернізації іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей та окреслити шляхи їх впровадження в навчально-виховний процес вищої школи.

Завданнями статті передбачається:

- визначити педагогічні засади модернізації іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей з позицій євроінтеграції;
- охарактеризувати шляхи впровадження виявлених педагогічних засад у навчально-виховний процес вищої школи.

Модернізація визначається як «зміни, вдосконалення, що відповідають сучасним вимогам» [8, с. 829]. Ми розглядаємо модернізацію як осучаснення підходів до навчання іноземної мови, приведення у відповідність до вимог сьогодення технології формування комунікативних навичок студента, переміщення акцентів у бік самостійної роботи кожного студента, формування у студента усвідомленої необхідності навчатися впродовж життя.

Перше десятиліття XXI ст. відзначилось стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, розширенням доступу до інформації, усвідомленням необхідності змін у відносинах «студент – викладач», поглибленням протиріч між вимогами суспільства до іншомовної підготовки фахівців та традиційними методами навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей, посиленням конкуренції у всіх сферах життя. Тож, на наше переконання, саме модернізація навчально-виховного процесу у вищій школі покликана вирішити питання іншомовної підготовки студентів до продуктивного функціонування в умовах євроінтеграції.

Процес модернізації іншомовної підготовки студентів потребує зміни освітньої парадигми, певного відрізка часу, підготовки викладацького корпусу, розробки відповідних педагогічних засад. До педагогічних засад модернізації іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей з позицій євроінтеграції нами віднесено:

- впровадження нових підходів до навчання іноземної мови;
- створення відповідного освітнього середовища;
- розвиток пізнавальної самостійності студентів;
- формування самоосвітньої компетенції студентів.

На рівні вищих навчальних закладів відповідні кроки до внесення змін у навчально-виховний процес уже зроблено: активно впроваджується кредитно-модульна система, започатковано нові підходи до навчання іноземної мови, з'являються сучасні навчальні посібники, всі студенти університету мають доступ до Інтернет-ресурсів тощо. Все більшого

поширення набувають нові інтерактивні технології навчання іноземної мови: проектна методика, кейс-метод, симуляції, ділові ігри, презентації, моделювання ситуацій, наближених до реального спілкування. Інтерактивні методи передбачають певний порядок інформаційної взаємодії між суб'єктом навчального процесу і навчальним середовищем. За всієї різноманітності цих методів їх неодмінною умовою є наявність проблеми та робота над нею в групах, командах, бригадах, прийняття узгодженого рішення й діалог за підсумками роботи. Популярність таких методів не випадкова: сучасні способи виробництва в індустріально розвинених країнах передбачають співробітництво, групові зусилля працівників. Інтерактивні методи навчання дозволяють кожному студентові проявити свої знання, певні якості особистості, риси характеру, розвинути навички спілкування, зокрема подання й аргументацію власної точки зору. Тут відпрацьовується також такий важливий процес мислення як рефлексія, самоаналіз та самооцінка. При цьому позиція кожного студента в умовах роботи в групі витримує «пробу на міцність», коли вона стикається з іншими оцінками, іншими інтерпретаціями тієї ж ситуації. Зіткнення, взаємний аналіз незалежних точок зору може виявити силу і слабкість кожної з них, подолати їх обмеженість чи односторонність, створюючи в такий спосіб передумови для здійснення цілеспрямованого пошуку бажаного результату.

Водночас освітня парадигма, на основі якої сьогодні будується навчальний процес у вищій школі, передбачає використання лекторсько-семінарської системи навчання з 30 % кількістю годин самостійної роботи студента. За європейськими стандартами більша частина навантаження припадає на самостійну роботу студента, оскільки іноземної мови «не можна навчити – її можна тільки навчитись». Студент сам собі ставить мету в плані оволодіння іноземною мовою, а викладач допомагає йому вибрати найефективнішу методику для досягнення цієї мети. Кожен студент несе персональну відповідальність за свої успіхи (чи невдачі) в оволодінні іноземною мовою: для цього він навчений самоаналізу власних досягнень, самоконтролю, плануванню своєї діяльності. В європейських університетах студентів наперед ознайомлюють з графіком самостійної навчальної діяльності, термінами виконання індивідуальних завдань, за невчасне виконання яких передбачено штрафні санкції у вигляді позбавлення балів чи незарахування роботи. Це дисциплінує студентів, дозволяє їм самостійно планувати витрати часу на навчання. Тож, на нашу думку, слід поступово переходити до тьюторської системи організації навчальної діяльності в українських університетах, коли викладач працює з невеликою групою студентів в аудиторний час після того, як студенти самостійно за списком наукових джерел, запропонованих викладачем, ознайомляться з точками зору відомих учених на відповідну проблему для того, щоб у режимі пошукової-дослідної діяльності виробити власну позицію щодо досліджуваного питання.

Проблеми самоосвіти студента та навчання впродовж усього життя порушуються в Програмі з англійської мови для професійного спілкування, де сказано, що вивчення іноземної мови, особливо у європейському контексті, виходить далеко за межі обов'язкової освіти. З огляду на європейську концепцію «навчання впродовж життя» активне використання процедурних знань («навчитись учитись») є основою ефективного і самостійного вивчення мов впродовж професійного функціонування після закінчення вищого навчального закладу. Настав час відійти від традиційних моделей пізнання світу (опис, пояснення, осмислення, тлумачення явищ і подій) до синтетичного методу співпраці з навколишнім середовищем – проектування, де рівноцінними складовими виступають теорія і практика. Тож набуття процедурних знань та навичок організації власної пізнавальної діяльності є важливою метою навчання з позицій євроінтеграції.

Сучасні підходи до навчання іноземної мови (діяльнісно-комунікативний, культурологічний, компетентнісний, конструктивістський, контекстний, особистісно орієнтований та ін.) передбачають зміщення акцентів у бік продуктивної (на зміну репродуктивної) комунікативної діяльності суб'єкта учіння, збільшення питомої ваги самостійної роботи кожного студента, посилення творчої складової іншомовної підготовки. Впровадження нових підходів до навчання іноземної мови є вимогою часу, оскільки практика використання студентами інформаційно-комунікаційних технологій наразі випереджає вміння викладача користуватись перевагами глобальної мережі. Тож зміна освітньої парадигми, застосування нових підходів до навчання іноземної мови вимагають створення такого освітнього середовища, яке б відповідало запитам студентів і задовольняло їхні вимоги щодо доступу до джерел інформації, уможливило створення власного продукту іноземною мовою з використанням інформації інтернет-ресурсів.

У рамках створення сучасного освітнього середовища вважаємо доцільним звернути увагу на міжпредметну координацію у вивченні профільних дисциплін та іноземної мови за професійним спрямуванням. Наведемо приклад упровадження міжпредметної координації на факультеті економічних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили, де в рамках експерименту було створено групи з поглибленим вивченням англійської мови. Вже другий рік студенти експериментальних груп навчаються за спеціальними інтегрованими програмами, якими передбачено опанування англійської професійної лексики за темами, що вивчаються як рідною мовою в курсі профільних дисциплін, так і англійською мовою відповідно до навчального плану. Так, студенти поглиблено вивчали англійською мовою курс «Банківська справа та фінанси» в першому триместрі, «Бухгалтерський облік та фінанси» в другому триместрі, в результаті чого значно поглибили свої знання з цих дисциплін та збагатили власний

професійний вокабуляр. Професійна зацікавленість у матеріалах, що вивчаються, спонукала майбутніх економістів до віднаходження додаткової інформації щодо фірм, банків чи підприємств, які згадуються в автентичних посібниках видавництва «Longman – Pearson Education», побудованих на статтях і звітах з газети «Financial Times». Так, у режимі реального часу студенти отримали можливість долучитися до вирішення бізнесових проблем сучасних банків та їхніх клієнтів, ознайомитись з перевагами міжнародних банківських стандартів, діяльністю аудиторських фірм тощо. Створення такого професійного освітнього середовища довело свою ефективність під час написання студентами комплексних контрольних робіт з економіки.

Модернізація іншомовної підготовки студентів пов'язана, на нашу думку, з підвищенням ролі пізнавальної самостійності кожного учасника навчального процесу. Педагогами й психологами (Я. Галета, О. Демченко, С. Кустовський, В. Логвіненко, Л. Лутченко та ін.) доведено, що пізнавальна самостійність є засобом підвищення усвідомленості й дієвості знань, показником розумового розвитку тих, хто навчається. За визначенням Н. Свтушенко, «пізнавальна самостійність – це складне інтегральне явище, яке спонукає майбутнього фахівця здобувати нові знання раціональними шляхами та способами без сторонньої допомоги й активно та результативно використовувати їх у навчально-пізнавальній діяльності» [9, с. 7]. Наразі для кожного студента актуальним виступає вміння самостійно і вмотивовано організувати свою пізнавальну діяльність від постановки мети до одержання й оцінки результату. Заохочення, а згодом і спонукання студентів до розвитку власної пізнавальної самостійності ми розцінюємо як запоруку подальшого професійного самовдосконалення фахівця, оскільки отримані в університеті знання потребують періодичного оновлення, причиною чого є постійно змінювана дійсність та накопичення нових наукових знань.

Потреба модернізації вищої освіти України у контексті євроінтеграції вимагає посилення пошуків ефективних форм і методів її удосконалення, вивчення вітчизняного і зарубіжного формування фахових компетенцій випускників вищої школи у різних галузях діяльності. Аналіз теоретичного обґрунтування структурно-функціональної моделі формування самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців, запропонований вітчизняними дослідниками (О. І. Жорнова, М. І. Загреба, О. М. Ножовкін та ін.), засвідчив, що підвищення рівня сформованості самоосвітньої компетенції з обраної спеціальності неможливий без удосконалення практичних навичок використання іноземних мов, тож одне із завдань сучасної вищої школи полягає в тому, щоб сформувати у студента необхідність самостійно поповнювати свої знання, користуючись перевагами мережі Інтернет та послуговуючись навичками відбору й структурування інформації, отриманими в період навчання в університеті. Випускник університету має володіти відповідними навичками як у

змістовому, так і в процесуальному плані, та усвідомлювати, що його професійне становлення й зростання можливе лише за умови володіння принаймні однією іноземною мовою.

Отже, модернізація іншомовної підготовки майбутніх фахівців пов'язана не тільки з намаганням вищих навчальних закладів забезпечити організаційно-педагогічні умови для кращого засвоєння студентами іноземної мови, але й з розвитком пізнавальної самостійності студентів, усвідомленням

ними відповідальності за результати учіння, сформованими навичками самооцінки та виробленням власних способів отримання знань, їх структурування та практичного використання.

На нашу думку, позитивна динаміка в іншомовній підготовці студентів нефілологічних спеціальностей з'явиться тоді, коли збігатимуться в часі зусилля викладачів іноземної мови та усвідомлені намагання студента оволодіти іноземною мовою для подальшого її використання у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид-я С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Програма з англійської мови для професійного спілкування [Кол-в авторів : Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуснок та ін.] – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
3. Козлакова Г. О., Копил Г. О. Сучасні аспекти європейської політики вивчення іноземних мов в університетах / Г. О. Козлакова, Г. О. Копил // Вища освіта України. – К. : Педагогічна преса, 2004. – Вип. 3. – С. 83–87.
4. Ніколаєва С. Ю. Сучасні тенденції мовної освіти в Україні // Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: Тези доповідей / [за ред. С. Ю. Ніколаєвої, К. І. Онищенко]. – К. : Ленвіт, 2005. – 290 с.
5. Першукова О. О. Переосмислити мету / О. О. Першукова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 4. – С. 116–122.
6. Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів : [монографія] / К. В. Корсак ; [за ред. Г. В. Щокіна]. – К. : МАУП – МКА, 1997. – 208 с.
7. Культурологія: українська та зарубіжна культура : [навч. посіб.] / [за ред. М. М. Заковича]. – К. : Знання, 2004. – 567 с.
8. Советский Энциклопедический словарь. – М. : «Советская энциклопедия», 1982. – 1600 с.
9. Євтушенко Н. І. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів у процесі навчання гуманітарних дисциплін : автореферат дис. ... канд. пед. наук / Н. І. Євтушенко. – Кривий Ріг, 2011. – 24 с.

Рецензенти: Онкович Г. В., д.пед.н., професор;
Козлакова Г. О., д.пед.н., професор.

© Гришкова Р. О., 2011

Стаття надійшла до редколегії 20.04.2011 р.